

VOJNA DJELA

U izdanju vojnoizdavačkog zavoda JNA »Vojno delo« nedavno su izašla Titova »Vojna djela«. Redakcija ove izdavačke kuće izdvojila je iz Titovog opusa one njegove radove — govore, članke, referate, uputstva, direktive, naređenja, depeše i druge dokumente — koji su sa najšireg aspekta značajni za pravilno shvatanje i tumačenje pojedinih problema u određenom periodu.

Pored radova koji su već ranije objavljivani i koji čine pretežnu većinu, u ovom izdanju ima i onih koji se prvi put objavljuju, a na'aze se u arhivu Vojnoistorijskog instituta JNA i Istorijskog odeljenja CK SKJ.

Pri pregledu neobjavljenih radova redakcija je konstatovala da je na žalost, velik broj Titovih usmenih naređenja, direktiva, uputstava iz ratnog perioda ostao nezapisan, a nisu sačuvani ni svi njegovi pismeni radovi iz rata, što je razumljivo kada se ima u vidu karakter našeg rata i uslovi pod kojima je autor rukovodio ratom i revolucijom.

Izabrani vojni radovi sabrani su u tri vanredno lepo opremljene knjige. U pogledu sistematizacije radova redakcija se odlučila da ih složi istim hronološkim redom kako su i nastajali u toku događaja, u samom životu. Na osnovu takvog kriterija sistematizacije, u prvu knjigu ušli su radovi iz perioda od maja 1941. do završetka rata 1945. godine, u drugu od maja 1945. do kraja 1951. i u treću od početka 1952. do kraja 1961. godine. Dakle, u prvu knjigu ušli su radovi iz perioda rata i neposredno pre njega. No, iako se druga i treća knjiga odnose na radove koji su nastali u posleratnom periodu, ipak se znatan deo prostora i u njima odnosi na problematiku rata i revolucije, naročito druga knjiga u kojoj počasno mesto zauzimaju teorijski radovi kao što su: U čemu je specifičnost oslobodilačke borbe i revolucionarnog preobražaja nove Jugoslavije, KPJ i narodnooslobodilačka borba (iz političkog izveštaja na V kongresu KPJ), Desetogodišnjica naše Narodne armije itd. U trećoj knjizi dominiraju radovi koji govore o savremenim međunarodnim problemima sa aspekta opasnosti i uzroka eventualnog novog svetskog rata, o merama koje bi trebalo preduzimati da se spreči svetska katastrofa i o konkretnim akcijama predsednika Tita na učvršćenju svetskog mira.

Znatan deo Titovih radova u drugoj i trećoj knjizi odnosi se na posleratnu izgradnju naših oružanih snaga, izgrađivanje unutrašnje organizacije, odnose među ljudima i druga pitanja vezana za izgradnju i razvoj JNA — pri čemu je njegova polazna osnova razvijanja pozitivnih iskustava iz oslobodilačkog rata.

Takva širina i bogatstvo problematike koju tretiraju Titova »Vojna djela« jedinstvena su prilika i izvor za proučavanje svima onima koji se

bave ne samo vojnom problematikom, već i proučavanjem savremenih društvenih kretanja uopšte.

I

Ovo izdanje — i po sadržini i po formi — prevazilazi okvire konvencionalnog shvatanja o pojmu »vojno delo«. To je prvi utisak koji čitalac stekne kad prouči ove značajne radove. »Vojna djela« druga Tita su pre svega i iznad svega svedočanstvo veoma dubokih i svestranih društvenih revolucionarnih promena našeg vremena, ogledalo snažne ličnosti autora koji dugi niz godina stoji na čelu širokog svenarodnog revolucionarnog pokreta. Zato delo ima posebna, samostalna, specifična obeležja, u njemu nema ni trunke onih kvaliteta koje ćemo sresti kod dela slične vrste kao što su, na primer, knjiška sistematika, suhoparna apstrakcija, izvesna manje ili više naglašena dogmatičnost, svođenje životnih društvenih manifestacija i kretanje u manje životna načela i zakonitosti itd. Nasuprot tome, dela odišu velikom životnom snagom, jer su nastajala u samom središtu života, jer su odgovarala dubokim društvenim procesima iz kojih su se rađala i odražavala ih.

Opšte je poznato da rat, a naročito revolucija, obuhvata u savremenim uslovima integralnu celinu dejstva svih ljudskih i materijalnih snaga u svim vidovima ispoljavanja. U našem oslobodilačkom ratu i našoj socijalističkoj revoluciji ratna zbivanja su izvođena pod tako teškim uslovima kakvih u istoriji malo ima. Rat i revolucija od 1941. do 1945. godine, kao i posleratni međunarodni razvoj koji se stalno kreće na ivici rata i mira — nametali su autoru ovih dela da zauzme stav, definiše, odredi i u praksi nađe mesto i ulogu raznim faktorima i elementima rata i ratne veštine, počev od političke i vojne strategije i taktike do ratne ekonomike, etike, uloge i mesta nacionalnih tradicija, odnosa prema međunarodnim problemima, prema saveznicima i protivnicima itd.

Širinu i vrstu problema koje drug Tito obrađuje u svojim delima određivali su, dakle, sam rat i revolucija, a oni su svojim totalitetom tražili od vojskovođe i državnika da određuje stavove po gotovo svim problemima života i borbe naših naroda u određenom istorijskom periodu.

Upravo zbog toga u ovim delima čitalac će — u radovima teorijske prirode, u raznim govorima i referatima, člancima, naredbama i uputstvima — videti kako je Tito u određenim koordinatama datog istorijskog trenutka i čitave jedne epohe rešavao i razrešavao niz veoma raznovrsnih vojno-političkih i uopšte društvenih problema naše novije istorije. U »Vojnim djelima« nalazimo odgovore na mnogobrojna pitanja i probleme strategije i taktike, ekonomike i politike, uloge moralnog faktora, mesta i uloge čoveka i tehnike u savremenom ratu, probleme odbrane malih zemalja u savremenim uslovima totalnog rata itd.

Tematski sadržaj »Vojnih djela« druga Tita određen je veoma širokim brojem problema koje su rat i revolucija donosili i nametali autoru na rešavanje, odlučivanje i ostvarivanje.

Tito je na poprištu savremene jugoslovenske istorije takva ličnost koja je nosilac svih nacionalnih i revolucionarnih težnji, tradicija i tendencija, on je, stalno na kormilu naših društvenih kretanja, u kovitlacu

svih istorijskih promena našeg vremena, postao vojskovođa, državnik i političar za čije su ime vezane sve bitne istorijske odluke naše novije nacionalne istorije, našeg oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije.

Pored ostalog, i iz takve istorijske uloge autora proizilazilo je i njegovo stvaralaštvo na vojnom polju. Tito je pripremao, organizirao i vodio naš rat i revoluciju. Samim tim njegova »Vojna djela« predstavljaju mnogo širi okvir od konvencionalnog značaja tog pojma.

II

Kao što je već rečeno, u »Vojnim djelima« druga Tita nalazimo veoma širok broj problema iz veoma širokih i različitih oblasti — politike, strategije, taktike, ekonomike, etike itd. — pri čemu su mnoga pitanja data na nizu mesta odvojeno, ali su i mnoga pitanja iz raznih oblasti sistematizovana u jednom radu, na jednom mestu, što je i razumljivo i prirodno kada se ima u vidu da je autor u središtu borbe rešavao probleme i zauzimao stavove pripremajući i izvodeći revoluciju.

Takav arsenal dela i misli, teorije i prakse, treba učiti i izučavati, što je zadatak vojnih teoretičara — za vojnu veštinu, istoričara — za istoriju, ekonomista — za ratnu ekonomiku, etičara — za moralni život i moralne norme koje su se rađale u procesu nastajanja novog društva itd.

Uzmimo jedno od glavnih strategijskih pitanja revolucije i rata, problem odnosa politike i strategije. Osnovni princip u međusobnim odnosima ove dve kategorije zahteva da se obezbedi skladnost u toku čitavog rata pri čemu je strategija, grubo govoreći, sredstvo politike, ali sa snažnim povratnim uticajima i međusobnim uslovljenostima.

Kada je reč o političkoj liniji oslobodilačkog rata — odnosno o političkoj liniji KPJ u okvirima drugog svetskog rata — imamo pre svega u vidu dvostranost cilja rata i revolucije i to: oslobodjenje Jugoslavije od okupatora i kidanje imperijalističkog lanca sa tela naroda Jugoslavije, praćeno istovremeno dubokim revolucionarnim preobražajem našeg društva.

Odnos KPJ prema situaciji nastaloj 1941. god. okupacijom i razbijanjem države na desetina samostalnih okupacionih zona i kvislinških tvorevina vidi se i iz pisma druga Tita koje je maja 1941. uputio Kominterni i koje se sada prvi put objavljuje kao prvi dokument Titovih »Vojnih djela«. U njemu se, pored ostalog, kaže:

»Bez obzira na to što je Jugoslavija podijeljena među imperijalistima i što su stvorene nove granice, KPJ je ostala jedinstvena, a CK rukovodi nesmetano u svim oblastima okupirane zemlje i ima redovne veze sa tim oblastima. Dokaz za to jeste održavanje Savjetovanja rukovodećih drugova u početku maja ove godine, na kome su bili zastupljeni rukovodeći drugovi iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Vojvodine, Bosne i Hercegovine. Zbog tehničkih razloga nisu mogli stići drugovi iz Makedonije i Dalmacije. Povod ovome Savjetovanju KPJ u najtežim uslovima okupacije i krvavog terora bio je: 1) da se i u novonastaloj situaciji uslijed okupacije zemlje naša Partija brzo organizaciono prilagodi novim uslovima, 2) da se izvuku pouke i zaključci iz bliskih minulih događaja, koji su prethodili i koji su se odigrali za vrijeme napada imperijalističkih osvajača na našu zemlju i o ulozi naše Partije u to

vrijeme, 3) da se utvrde zadaci koji se sada postavljaju pred našu Partiju kada je zemlja rasparčana a narodi Jugoslavije stenju opljačkani i porobljeni pod okupatorskom čizmom imperijalističkih grabežljivaca. Posle ovog Savjetovanja članovi CK otišli su u pojedine pokrajine da sprovedu na terenu odluke Savjetovanja i da rukovode radom Partije.»

Ovaj dokument govori o odlučnosti KPJ da povede narodnooslobodilački revolucionarni rat. Nasuprot ovakvom stvaralačkom stavu dogmatičari iz Kominterne su, u pozivu za borbu svim narodima porobljene Evrope, isticali da se ne sme zastupati gledište o revolucionarnim promenama kroz borbu protiv fašizma, jer nisu videli da je borba protiv okupatora uslovljena borbom za nove društvene odnose.

Jedno od osnovnih strategijskih pitanja bilo je *kako otpočeti oslobodilački rat* — što predstavlja ofanzivnu strategijsku radnju — kad ne postoji nijedna vojna jedinica, kad nema oružja, a zemlja je okupirana. U vreme kada su drug Tito i CK KPJ rešavali ovo pitanje okupator je raspolagao sa oko pola miliona obučениh i dobro naoružanih vojnika, dok je u procesu formiranja i obuke imao još preko 100 000, što sa pojačanjima koja će stići u prvim mesecima ustanka približno odgovara snagama osvajača koje su 6. aprila 1941. napale Jugoslaviju i porazile je za 12 dana.

Iskustva prošlosti su za ovu situaciju mogla malo pomoći. Trebalo je stvaralački, na osnovu poniranja u srž savremene društvene problematike — nacionalne i međunarodne — s dubokom verom u snagu sopstvenog naroda, naći vlastita rešenja. Posebno treba istaći da u toku drugog svetskog rata nijedna od desetine malih i srednjih, a i nekih velikih zemalja, žrtava fašističkog osvajачkog rata, nije našla rešenje za uspešnu odbranu od osvajača. Za doktrine malih zemalja treba reći da su se gotovo sve u praksi pokazale pogrešnim; one nisu našle rešenje osnovnog problema odbrane: kako mala zemlja može uspešno voditi rat protiv daleko nadmoćnijih protivnika. Zbog toga su sve male, pa i neke velike zemlje u drugom svetskom ratu poražene za vrlo kratko vreme. Ne ulazeći ovde u politiku tadašnjih režima većine evropskih zemalja, na odsustvo kolektivne bezbednosti, treba istaći kao važno ratno iskustvo da u tim zemljama nije ni u oblasti koncepcije narodne odbrane pronađeno odgovarajuće rešenje.

KPJ je u neuporedivo težim uslovima našla rešenje problema uspešnog vođenja oslobodilačkog rata. Naime, CK KPJ je odlučio da podigne ustanak protiv okupatora *u obliku partizanskog rata* koji treba da se vodi na čitavoj teritoriji Jugoslavije, jer se time postižu:

- razvlačenje i podeljenost okupacionih snaga, čime se stvaraju uslovi za razbijanje neprijateljskih snaga po izolovanim delovima;
- mobilisanje svakog kuta zemlje, jer se time jedino može postići odlučujući uspeh u borbi, a sa daleko manje žrtava;
- sprečavanje okupatora da izolovano razbija žarište za žarištem ustanka, jer je cela zemlja žarište borbe.

Prema tome, suština naše revolucionarne strategije bila je u razvijanju svenarodnog partizanskog rata na čitavoj teritoriji zemlje za oslobođenje i revolucionaran preobražaj zemlje.

Ovakvo rešenje sadrži i određeni početni oblik vojne organizacije koja se sastojala u stvaranju partizanskih odreda. Težilo se da svaki rejon

ima »svoju« borbenu jedinicu: desetinu, vod, čet, bataljon, odred — da na taj način čitava zemlja postane ratište na kojem se vodi borba na svakom mestu i svakom koraku. Kroz proces takvog ratovanja stvaraće se sve veće i veće jedinice koje će se u manjim okršajima učiti ratovanju, naoružavati se od okupatora, podizati narod na ustanak i tako pretvarati u krupne vojne jedinice, u armiju sposobnu da samostalno oslobodi zemlju.

Ova strategija izražena je na veoma jednostavan — ne samo za kadrove već i za široke narodne slojeve — razumljiv način u drugom po redu dokumentu Titovih »Vojnih djela« — »Zadatak narodnooslobodilačkih partizanskih odreda« gde se pored ostalog kaže:

»Prvo. — Narodnooslobodilački partizanski odredi u svim oblastima Jugoslavije (Srbija, Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Vojvodina, Sandžak i Dalmacija) imaju kao glavni cilj: oslobođenje naroda Jugoslavije od okupatora i borbu protiv domaćih okupatorskih agenata, koji pomažu ugnjetavanje i terorisanje našega naroda.

... Sedmo. — Partizanski odredi moraju neumorno razvijati otpor naroda, dižući narodne ustanke i stavljajući se na čelo tih ustanaka kao borbeno jezgro. Dosadašnje iskustvo partizanskih borbi pokazalo je da se zanemarivalo pitanje opštenarodnog ustanka; zato je potrebno hitno likvidirati taj nedostatak, jer, u protivnom, mogu biti partizani izolovani od masa, koje su spremne da se bore za svoju pravednu stvar.

Osmo. — Politička linija partizanskih odreda mora biti: narodnooslobodilački antifašistički front svih naroda Jugoslavije, bez razlike na politička i vjerska ubjeđenja.

... Šesnaesto. — U slučaju povoljnih strategijskih i drugih okolnosti, radi izvođenja krupnih operacija, stvaraće se, prema potrebi, od više partizanskih odreda krupne vojne jedinice.«¹

Organizovanjem svenarodnog partizanskog rata na čitavoj teritoriji zemlje rešeno je pitanje prostora kao strategijskog faktora. Poznato je da je malim, a donekle i velikim zemljama, nedostajao prostor za vođenje rata. Često su dimenzije neke zemlje bile manje od dimenzija jedne do dve napadne armijske operacije. Armije su kapitulirale, pored ostalog i zato što nisu imale prostora za manevrovanje po dubini. Nasuprot tome, Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije su svoj relativno mali prostor pretvorili određenom strategijom vođenja rata u relativno beskonačan, na kojem su vodili četvorogodišnji rat. To je postignuto specifičnom fizionomijom jugoslovenskog ratišta, koja se bitno razlikovala od neprekidnih frontova u drugom svetskom ratu.

Na taj način je »mala« armija, još u svom rađanju, prihvatila rat sa »velikom«, pod uslovima njene opšte nadmoćnosti, ali ne i po doktrini »blickriga« ili stare taktike barikada, niti rešavanjem rata jednom do dve odlučujuće kratkotrajne bitke, kao što je to bilo kod gotovo svih malih zemalja u drugom svetskom ratu, već je »velikoj« armiji nametnuta ofanzivna doktrina dugotrajnog rata, koji će se sastojati od niza bojeva

¹ Bilten Glavnog štaba NOPOJ, broj 1, 10. avgusta 1941. Knjiga prva, strana 21, 22 i 23.

i bitaka, koji će stalno menjati odnos snaga u korist »male« armije — sve do stvaranja uslova za konačno oslobođenje zemlje.

Ako je u praksi izvođenja ratnih dejstava i dolazilo do iskrivljavanja ovako postavljene vojne doktrine, drug Tito i CK su dosledno i uporno isrpavljali greške o čemu se govori u mnogim dokumentima. Kao crvena nit u direktivama se podvlači da vidove oružanih borbi, oblike vojne organizacije i ciljeve dejstava treba određivati i postavljati tako da rezultat svih napora bude političko organizovanje celokupnog naroda u oslobodilačkom frontu i da se to, s druge strane, izrazi u stvaranju što većeg broja i kvaliteta različitih vojnih jedinica širom zemlje.

Neposredan cilj oružanih borbi partizanskih odreda, pa i u onim oblastima gde je došlo do masovnog ustanka celokupnog naroda, nije bio da se »konačno« oslobodi data oblast, već da se narod okupi oko političke linije KPJ, da se mobiliše u borbu, da se podigne odgovarajuća politička i vojna organizacija za vođenje dugotrajnog iscrpljujućeg rata.

O ovom problemu govori se na mnogo mesta kao, na primer, u naređenju Glavnom štabu NOPO za Srbiju od 8. I 1942. godine:

»Nastojte da što prije formirate navedene odrede i grupna rukovodstva. To je polazna osnova za naš pravilni budući razvoj borbe. Ako za sada u pojedinim navedenim terenskim oblastima ne postoje odredi, vi morate tamo prebaciti pojedine grupe sa ostalih sektora. Oko tih grupa, koje predstavljaju jezgra, formiraće se naši novi partizanski odredi. Nijedna geografska oblast u Srbiji ne smije ostati bez naših partizanskih odreda kao što se to do sada dešavalo.«²

Stalnom podizanju i održavanju ustanka — ne samo kao najboljem sredstvu za uvlačenje naroda u oružanu borbu protiv okupatora, već i kao najboljem putu za »ubacivanje« širokih narodnih masa u »aktivnu politiku« kako bi se organizovale i još u toku rata i posle njega bile trajno subjekt tekućih i budućih događaja, kao i da bi mogle uzeti »sudbinu« u svoje ruke — drug Tito posvećuje punu pažnju. Postići da mase — predvođene KPJ koja ne nameće svoju predvodničku ulogu, već je postepeno stiče na osnovu svoje određene društveno-istorijske uloge, pravilne politike i poistovećenja svojih interesa sa interesima naroda — dođu do punog političkog aktiviteta, to je bio većito prisutan cilj politike. U tom smislu dokumenti govore o oružanim akcijama, o partizanskoj taktici kao sredstvu i putu da se takav cilj postigne:

»Proširite dejstva na cijelu Hrvatsku.«³

»Pri formiranju odreda i jedinica nastojte da nijedan predio ne ostane neaktivan tj. bez jedinica.

Upućujte mobilne jedinice u mjesta gdje nema aktivnih jedinica. Tako ćete pokrenuti i mobilisati i te krajeve.«⁴

U težnji za totalnim pretvaranjem zemlje u poprište svenarodnog oslobodilačkog rata govori i dokument o formiranju ratne mornarice od 18. XII 1942. gde se kaže:

² Knjiga prva, strana 48.

³ Iz pisma Glavnom štabu Hrvatske januara 1942. godine — knjiga prva, strana 56.

⁴ Iz naređenja Operativnom štabu za Bosansku krajinu 31.III 1942., knjiga prva, strana 69.

»Nastojte svim silama da se u najkraćem vremenu dođe što prije do izvesnih manjih plovnih jedinica, borbenih čamaca ili slično, kako bi se dejstvo naših mornaričkih odreda odmah osjetilo na moru.«⁵

Konkretna intervencija Vrhovnog komandanta u dovođenju u sklad vojnih operacija sa političkim ciljevima vide se i iz ovih dokumenata:

»... Predstoji povlačenje Bugara iz Srbije. Može se očekivati skoro ostvarenje veze sa Rusima na našim istočnim granicama. Nastaje demoralizacija kod četnika i nedićevaca. Nijemci će biti zauzeti na svim stranama. Brzo će se razvijati događaji, što zahtijeva vaš brz rad i manevre.

Krvarenje i gubljenje vremena oko nekog utvrđenog gradića ne isplati se. Za nas je važno dobiti pozicije na terenu, ukoliko šire utoliko bolje. Sada je bitno ovladati stratejskom gredom Rudnik — Suvi Bor — Sokolska planina — Cer, radi razbijanja osnovnih četničko-nedićevskih snaga, brzog nadiranja ka Šumadiji i Beogradu, dobijanja sigurnih oslonaca za naše trupe, stvaranja uslova za novu mobilizaciju, dobijanja vojničkog i političkog efekta, s tim da već od sada treba tražiti način da se lake udarne jedinice ubace u šumadijsku i beogradsku operativnu zonu radi razvlačenja neprijateljskih snaga i stvaranja mobilizovanih centara. Grupisanje i zadržavanje jakih snaga na zapadnoj strani opasno je i nerentabilno. Taj grkljan je važan za neprijatelja i on će ga žestoko braniti. Dakle: na sektor Rudnik — Suvi Bor — Povlen u prvo vrijeme treba izbiti sa tri divizije, pa se postepeno širiti k istoku i zapadu, uvodeći nove snage koje će dolaziti sa juga.«⁶

U toku bitke za Srbiju drug Tito uporno sprovodi osnovnu stratejsku koncepciju ispravljaajući greške štabova koji su rukovodili ovim operacijama:

»Vaši napadi na gradove i angažovanje u Zapadnoj Moravi nepravilni su. Nisam vam dao takav zadatak. Pored toga, imali ste podatke da su na taj sektor došle njemačke snage pa je trebalo da procijenite šta mogu učiniti vaše premorene trupe. Povedeni žudnjom za taktičkim uspjesima, vi ste izgubili iz vida širu stratejsku perspektivu, koja vam je data mojom ranijom direktivom.

Držite se naših ranijih opširnih direktiva.

... Morali ste izaći sjeverno i objediniti sve snage. Imali ste izbiti na gredu Suvobor — Rudnik i vašim dejstvom omogućiti držanje zauzetog Valjeva, čišćenje zapadne Srbije, stvaranje uporišta u njoj — i postepeno nastaviti nadiranje ka Šumadiji. Ovim postupkom uveliko ste otežali naš krupni plan, koji je od samog početka imao vidne uspjehe. Tražim da ubuduće striktno izvršavate moje direktive.«⁷

Kao što je poznato, docniji razvoj bitke za oslobođenje Srbije sjajno je potvrdio ispravnost ove koncepcije. Naime, plovinom 1944. godine glavna vojna i politička bitka vodila se za Srbiju. Ona je postala ključ ne samo jugoslovenske već i u velikoj meri balkanske situacije.

U Srbiji neprijatelj je još uvek kontrolisao veći deo zapadne i severoistočne Srbije i Vojvodinu, izuzev Srema. U tim krajevima nije bilo krupnijih snaga NOVJ, sem manjih partizanskih odreda.

Buržoaska kontrarevolucija — kojoj je na čelu stajala izbeglička jugoslovenska vlada — polagala je najveće nade u svog ministra vojske Dražu Mihailovića, koji je objavio opštu mobilizaciju pred opasnošću

⁵ Knjiga prva, strana 148.

⁶ Knjiga prva, strana 271.

⁷ Knjiga prva, strana 285.

prodora divizija NOV u zapadnu Srbiju. On je u selu Ba na severnim padinama Suvobora u zapadnoj Srbiji, 25—28. januara 1944. održao kongres pristalica obnove stare kapitalističke Jugoslavije. Kongres je doneo odluke koje bi trebalo da budu protivteža odlukama u Jajcu. Zajedno sa nemačkim trupama, Draža je vodio borbu protiv naših jedinica i računao da će u momentu kada Nemci budu napuštali Srbiju preuzeti vlast i sačekati izbegličku vladu koja će opet sesti u Beograd pod zaštitom Saveznika. Ovakva politika, pored ostalog, oslanjala se i na poznati tajni sporazum Čerčil—Staljin, po kojem su interesi u Jugoslaviji bili podeljeni 50 : 50. Da bi se ova igra sa Jugoslavijom osujetila, bilo je potrebno podržati borbu novoformiranih srpskih divizija i partizanskih odreda kako bi se što pre razbile okupatorsko-kvislinške snage na tlu Srbije.

I Nemci su bili rešeni da Srbiju zadrže u svojim rukama po svaku cenu i što duže, jer je ona tog momenta bila ključ njihove vojne strategije na Balkanu. Gubitkom Srbije Grupa armija »E« u Grčkoj bila bi odsečena od Nemačke, prekinule bi se veze sa saveznicom Bugarskom, a Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije dobila bi moćan oslonac u preduzimanju operacija za oslobođenje cele Jugoslavije. Pošto su im se interesi poklapali, i Nemci i četnici će se do kraja zajednički boriti za održanje vlasti u Srbiji.

Prenošenjem težišta rata i ratnih operacija iz zapadnog u istočni deo Jugoslavije, stvaranjem velikog broja srpskih divizija od novo pridolih boraca, izbijanjem jedinica Sovjetske armije na Balkan i kapitulacijom Bugarske, posle četiri meseca neprekidnih borbi završena je bitka za Srbiju kojom su slomljeni planovi nemačke Vrhovne komande, a time i planovi razbijene buržoazije da se dočepa vlasti u Srbiji.

Sličan je slučaj i sa IV armijom koja je u pohodu na Trst i Soču zapala aprila 1945. u teške napadno-odbrambene bojeve na liniji Rijeka — Riječina — Snežnik, a politička situacija je nalažala da uloži sve svoje snage za izvršenje osnovnog zadatka — izbijanja pred Trst i na Soču. Pošto nije uspela da u uzastopno ponovljenim jurišima probije nemačku odbranu, Vrhovni komandant je 27. aprila uputio štabu IV armije telegram u kojem, pored ostalog, naređuje:

»Na vašem severnom krilu potrebno je da stvorite grupu sastava 20, 29 i 13 divizija i da njome bezobzirno nadirete opštim pravcem Lož—Trst.

Južna grupa sastava 9, 19 i 26 divizija treba da energično napadne Rijeku i, ako bi otpor bio isuviše jak i borba se zategla, onda energično nadirete opštim pravcem Klana — Trst, a za blokadu Rijeke ostavite jednu diviziju...

Neposredno angažovati oko Trsta 43, 30 i 31 diviziju, s tim da već sada otpočnu uvodne borbe za Trst.«⁸

Oba izneta primera govore o tome kako je vojna strategija pod Titovim rukovodstvom izvršavala zadatke politike.

III

Partizanska taktika — tačnije rečeno operativno-taktička veština ratovanja partizanskih odreda, brigada, divizija, korpusa i operativnih grupa NOV — zauzima počasno mesto u »Vojnim djelima« druga Tita.

⁸ Knjiga prva, strana 307.

Rekonstrukcijom predstave o ratnim dejstvima jedinica NOV i POJ — napadnim i odbrambenim — zatim pažljivim čitanjem dokumenata, uočava se da je drug Tito u ulozi vrhovnog komandanta, u ulozi komandanta grupe operativnih jedinica, a u pojedinim trenucima i u ulozi taktičkog komandanta (treba imati na umu da je Tito za celo vreme rata bio na samom frontu u kovitlacu borbenih dejstava i da je dolazio u situaciju da komanduje i bataljonom, odredom, brigadom, divizijom itd.) kreirao i modelirao partizansku taktiku. Na žalost, ostala je masa nezapisanih naređenja iz raznih ratnih situacija, ali i ono što se nalazi u »Vojnim djelima« ukazuje na veliki obim njegovog uticaja na formiranje taktičkih koncepcija našeg rata.

Evo u izvodima nekih značajnijih mesta iz prve knjige »Vojnih djela« koja govore o taktici:

»... Ne upuštati se u frontalne teške borbe sa okupatorom, već vršiti prepeade po komunikacijama, s težnjom da se dođe do što više oružja i municije. Dočekivati neprijateljske kaznene ekspedicije jer će vam to donijeti veliki politički prestiž.« (strana 45)

»... 10) Pri izvršenju svih ovih zadataka uvijek se starati da naturimo neprijatelju borbu tamo gdje mi želimo. To znači da treba uvijek imati inicijativu u akcijama. Ne mogu se izvući koristi iz borbe koju nam neprijatelj natura. Takve borbe pretvaraju se u frontove koje mi sa slabijim naoružanjem i malobrojnima snagama ne možemo izdržati.« (strana 50)

»... Držite se partizanskog načina ratovanja, izbjegavajući krute frontove. Kvarenje komunikacija, uništavanje transporta, zasjede, iznenadni prepadi daju najviše uspjeha, a pri tome trpimo manje gubitaka.

Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime karakter frontalni. Neprijatelj se ne dozvoljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen.« (strana 69—70).

»... Što se tiče taktike borbe, tu se potpuno slažemo s vama: brzi iznenadni udari, noćni napadi, neprijatelja opkoljavati i redovno ga napadati iz pozadine. Umješnost, kuraž i sposobnost starješina cijeniti po tome kako se neprijatelj napada: iz pozadine ili frontalno.« (strana 89).

»... Moramo se čuvati krutih frontova, i izbjegavati ih, moramo izbjegavati da nam neprijatelj, svojom taktikom, nametne odbranu pomoću dugackih i rasplinutih frontova, začepljavanje rupa itd. Naprotiv, u našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh, ne samo kad smo u ofanzivi već i u defanzivi.

Ofanzivni duh za vrijeme neprijateljske ofanzive ispoljava se u snažnoj smjeljoj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu, u uništavanju ne samo komunikacija nego i neprijateljskih centara snabdjevanja, njegovih baza, koje su za vrijeme neprijateljske ofanzive vojnički oslabljene ili su potpuno ispražnjene. Ne treba da se bojimo opkoljavanja, kao što se nismo bojali ni onda kad smo imali manje jedinice. Svaki naš gubitak neke teritorije mora u isto vrijeme značiti dobitak nove, još veće i važnije teritorije.« (strana 129)

»... Strogo poverljivo: Neprijatelj na pojedine sektore vrši stalne napadaje u cilju našeg slabljenja, utroška municije, dezorganizovanja snaga. Mnogi naši komandanti nasjedaju ovoj neprijateljskoj taktici i jedinice bacaju u teške frontalne borbe iz kojih imamo samo gubitaka i ništa više. Često se krvavo brane mali dijelovi slobodne teritorije, koji nemaju nikakvog značaja. Treba primjenjivati elastičniji način ratovanja i čuvati jedinice od suvišnih gubitaka.« (strana 250).

Taktika partizanskog ratovanja primenjivana po načelima koja je utvrđivao drug Tito sa Vrhovnim štabom postepeno je uobličavala i određenu fizionomiju jugoslovenskog fronta u narodnooslobodilačkom ratu.

Naše i neprijateljske snage bile su izukrštane i isprepletene, u neprekidnom gibanju, a oba protivnika neprekidno su se nalazila u operativno-taktičkom okruženju. U takvim uslovima nema stalnog borbenog kontakta u onom obliku kakav postoji kod neprekidnog fronta, agresorove snage bile su razvučene, jer je u stvari čitava teritorija predstavljala poprište ratnih dejstava pa je i vatru modernog naoružanja bilo teže izraziti.

Zato u svim vrstama i oblicima borbenih dejstava drug Tito stalno uči starešine i borce: »Onaj starešina koji kod ovoliko širokih frontova, a primenom lakih manevarskih jedinica, ne pribegava probijanju u pozadinu i napadima iz pozadine, nije dobar starešina«.

IV

Metod procene situacije, donošenje odluka i rukovođenje druga Tita imaju ogroman značaj i za šire oblasti društvenog života. U najtežim trenucima naše novije nacionalne istorije, kada je mnogima situacija izgledala bezizlazna, on je nalazio određena rešenja. Pri tome, u sistemu rukovođenja se kao crvena nit provlači njegova težnja da se nađu takva rešenja, takvi oblici borbe, društveno-političke aktivnosti, takvi metodi rukovođenja koji će stvoriti optimalne uslove da se do neviđenih razmera razvije unutrašnja snaga, sposobnost i stvaralaštvo čoveka — borca. Način vođenja rata, odnos među ljudima, moralni život jedinica, vojna organizacija — jednom rečju sva pitanja i problemi rata i revolucije od najkrupnijih do najsitnijih, postavljeni su i rešavani tako da, ukupno uzet, daju okvire za neviđen razmah snalažljivosti, sposobnosti, stvaralaštva čoveka.

»Osnovno je pravilo za svakog starješinu da dobivene zadatke izvršava bez žrtava, odnosno sa minimumom žrtava. Ako se žrtve moraju dati, onda se svaka data žrtva mora, s jedne strane, dobro proučiti i proračunati, a zatim u toku borbe trostruko nagraditi najtežim i najosjetljivijim gubicima naših neprijatelja. Izvršavati zadatke u potpunosti i sa najmanje žrtava — u tome se i sastoji vještina komandovanja i vođenja trupa u ratu.

Komandovati znači predviđati. To znači: starješine treba da predvide i pažljivo ispituju sve šta se može u toku projektovane operacije dogoditi i da budu spremni da brzo pariraju svaku neprijateljsku radnju. Starješine moraju biti neprekidno u toku događaja i budno pratiti na bojištu razvoj situacije, brzo misliti, brzo se odlučivati i energično sprovoditi donijete odluke u delo. Zato je neophodno da se jedinice drže čvrsto u ruci u toku operacija. Ne smije se ni jednog trenutka desiti da jedinice ostanu bez komandnog uticaja svojih starješina. A ako se ovo dogodi, onda raditi u duhu dobivenog zadatka, saobrazno vladajućoj situaciji, razvijajući maksimum korisne inicijative i aktivnosti u radu uopšte».⁹

S jedne strane, drug Tito upućuje kadrove na najveći stepen samostalnosti svih vojnih jedinica i svih rejona i oblasti zemlje ostvarujući time princip decentralizacije (ima slučajeva da su izvesne direktive za izvođenje ratnih dejstava u nekim oblastima imale svoju punu vrednost i aktuelnost od početka ustanka do kraja rata), a sa druge, ostvaruje vrlo

⁹ Knjiga prva, strana 171 i 172

visok stepen centralizma putem ostvarivanja potpunog jedinstva ideje, jedinstva rukovodeće snage rata i revolucije (KPJ) putem jedinstvenih visokomoralnih normi novog društva koje se u revoluciji radalo.

Kao bitan element u izgrađivanju sistema rada i rukovođenja uopšte, a posebno u ratu, Tito ističe jedinstvo boračkog i rukovodećeg sastava. On je sproveo načelo da rukovodeći kadrovi moraju biti u centru svih zbivanja, u kovitlacu svih društveno-političkih kretanja. Od njega, vrhovnog komandanta i vođe revolucije, do najnižeg starešine — svi rukovodeći kadrovi — stalno su, danonoćno, bili tamo gde se odlučuje. To je bio stil i metod rukovođenja koji i danas ima svoju visoku vrednost za mnoge oblasti društvenog života.

V

Vrlo veliku pažnju drug Tito posvećuje moralnom faktoru, odnosno među ljudima, negovanju lika borca narodne armije i uopšte brizi za visokomoralne etičke norme koje su se razvijale u krilu KPJ u ilegalnom periodu, zatim presađivale u borbene jedinice i u narod, imajući u vidu da problemi morala čine bitan element društva i da se po kvalitetu opštjeljudskih moralnih normi može ceniti i kvalitet jednog pokreta.

Opšte je poznato da je narod svojim jedinicama ispevao pesme najčešće na temu morala boraca: hrabrosti, poštenja, istinoljubivosti, odanosti, samopožrtvovanja i drugih odlika novog društva koje se radalo u revoluciji. To novo u moralu je vrlo lepo izrazila nepismena seljanka Milka Pećanac na konferenciji Antifašističkog fronta žena Jugoslavije decembra 1942. u Bosanskom Petrovcu ovim rečima:

»Ja sam željna istine i pravde, a koliko sam videla istinu i pravdu ona je sva u komunistima«.

Ovakvi sudovi naroda plod su stava i politike da:

»Članovi Komunističke partije Jugoslavije moraju odsada, kao i dosada, biti u prvim redovima narodnooslobodilačke borbe. Oni moraju neumorno i uporno okupljati široke narodne mase, bez obzira na političko i vjersko obilježje, u borbi protiv okupatora i narodnih izroda. Oni moraju uporno i nesebično, bez obzira na sve žrtve, služiti interesima naroda, boriti se zajedno s njim i podnositi sve teškoće ove narodnooslobodilačke borbe. Komunisti se moraju boriti za mase, oni se ne smiju dati izolirati od narodnih masa, a to će uspjeti samo na taj način što će, i odsada kao i dosada, ostati uz narod u njegovim najtežim časovima«.¹⁰

Drug Tito stalno uzdiže na visok pijedestal ljudske moralne vrednosti ističući da je, na kraju, vredno živeti samo u uslovima slobode i borbe za istinu. Evo njegovih reči:

»... Drugovi oficiri i generali, ima li neko moralno pravo da zahtijeva od nas da nas šamara, da nas blati i kleveće, da se na nas baca najpodlijim klevetama, a da mi na to moramo ćutati? Nema, razumije se, i mi zato postavljamo stvar ovako: mi imamo pravo da za neistinu kažemo da je neistina,

¹⁰ Knjiga prva, strana 80.

za laž da je laž. Braneći i čuvajući istinu, mi možemo mirno gledati u budućnost, pa ma šta se događalo i dogodilo. A znajte, drugovi, da je bolje pošteno, za pravdu i istinu, i poginuti u borbi, nego se dati zgaziti kao slobodan narod, sagnuti ropski šiju i gledati kako se bez otpora uništavaju veliki principi marksizma — lenjinizma». ¹¹

Novi bratski i drugarski odnosi među ljudima u svim jedinicama NOV negovani su do stepena kulta. Predajući zastavu Prvoj proleterskoj brigadi u Bosanskom Petrovcu 7. XI 1942. drug Tito, između ostalog, ističe:

»Predajući zastavu vašoj brigadi, htio bih reći nekoliko riječi novim borcima. Učite se od starijih drugova i budite ponosni što ste postali borci te brigade. Vi ćete u toj brigadi naći porodicu, jedinstvenu, monolitnu; naći ćete ne neku vojničku disciplinu starog tipa, nego drugarsku disciplinu, koja proističe iz svijesti svakog borca. Takva disciplina je onaj stub koji čini jednu narodnu vojsku nepobjedivom«. ¹²

VI

Titova »Vojna djela« sadrže bogatu analizu problematike rata, mira, socijalizma, aktivne miroljubive koegzistencije i uopšte savremenih društvenih kretanja u eri nuklearne energije. Gotovo svaki novi rad, govor, referat, istup — naročito od 1950. godina do danas — govore o stalno rastućoj ulozi Tita i Jugoslavije u rešavanju ovih međunarodnih problema. Pri tome se ističe da je savremeni materijalni i društveni razvika tak do te mere integrirao švet da je povezao sudbinu svih zemalja i naroda te ne može biti mira i slobode, radosti i sreće, blagostanja i procvata sve dok i poslednji narod i poslednja zemlja ne budu slobodni.

U svojim radovima drug Tito pre svega ukazuje na izvore, korene i uzroke nove ratne opasnosti, predlaže mere za uklanjanje i prevazilaženje uzroka koji mogu dovesti do svetske katastrofe i preduzima niz raznovrsnih i konkretnih akcija koje čine značajan prilog borbi protiv ratne opasnosti.

Analizirajući uzroke i korene ratne opasnosti drug Tito ističe:

»... U glavama nekih ljudi preovladava misao da je samo silom i oružanom nadmoćnošću moguće riješiti razne sporne probleme, i da oni tako mogu postići svoje ciljeve. Takva gledišta dovela su do nezapamćene trke u naoružavanju i do uvođenja sve novih i novih sredstava za masovno uništavanje, a naročito atomskog i hidrogenskog oružja. Postoje težnje da se najveće tekovine ljudskog genija koriste tako da, umjesto sreće i blagostanja, čovječanstvo može da doživi najveću katastrofu, kakvu ljudi teško mogu zamisliti.

U čemu je suština takvog pravca razvika u međunarodnim odnosima poslije drugog svjetskog rata?

Prvo, u pitanju poslijeratne konstelacije u svijetu sukobili su se dijametralno suprotni interesi glavnih članica antihitlerovske koalicije, zapadnih velikih sila i Sovjetskog Saveza. Drugo, propao je pokušaj da se suprotnosti u interesima ublaže nekim sporazumima na poznatim konferencijama u Teheranu, Jalti, Berlinu i drugima, rješavanjem nekih međunarodnih problema koji su se ticali i drugih naroda, a naročito onih koji su bili nezavisni i koji

¹¹ Knjiga, druga, strana 169.

¹² Knjiga prva, strana 124.

su imali puno pravo da sami odluče o svojoj sudbini. Treće, postojeće suprotnosti bile su poslije rata zaoštrene i takozvanom borbom protiv komunizma, koju danas vode veoma moćni reakcionarni krugovi vodećih zemalja u svijetu... »¹³

Kao jedinu alternativu katastrofalnom svetskom sukobu drug Tito u svojim delima suprotstavlja međunarodni, međudržavni sistem aktivne miroljubive koegzistencije o čijoj suštini kaže:

»...Danas se, po našem mišljenju, prije svega postavlja slijedeće pitanje: da li se suprotnosti savremenog svijeta — suprotnosti između kapitalizma i socijalizma, suprotnosti između kolonijalnih sila i naroda u kolonijama, suprotnosti između razvijenih i manje razvijenih država — mogu preodoljeti putem međunarodne saradnje, ili će se one još više poošttravati putem primjene politike sile?...

...Odgovor na ovo pitanje nužno treba da ima u vidu ne samo pomenute suprotnosti već isto tako i sve one druge elemente koje karakterišu sve veća ekonomska, tehnička, naučna i kulturna međuzavisnost današnjeg svijeta kao cjeline. Zato mi smatramo da je nepravilno tvrditi da su postojeće razlike u društvenim sistemima tako antagonističke da isključuju mogućnost koegzistencije u smislu aktivne i svestrane međunarodne saradnje. Polaziti sa suprotnog stanovišta znači unaprijed prihvatiti alternativu koja vodi ratu sa svim njegovim posljedicama...«

»... Mi moramo, prije svega, početi od činjenice da u današnjem svijetu postoje države sa različitim društvenim sistemima, sa različitim stepenom ekonomskog razvitka, sa različitim oblicima političke organizacije i sa suprotnim ideološkim gledištima. Te razlike su rezultat historijskog razvoja i različitih uslova društvenog razvoja u pojedinim zemljama. Kakav će biti dalji društveni razvoj u pojedinim zemljama, to je unutrašnja stvar svake zemlje. Miješanje sa strane radi nametanja određenog pravca razvoja — sa iluzijom da se na taj način mogu brisati razlike u društvenim sistemima, koje danas postoje i koje će još prilično vremena neminovno morati da postoje zbog neravnomjernog razvitka i različitih uslova — može samo da izaziva sukobe i da dovede u opasnost mir u svijetu...«

»... To znači da je koegzistencija u suštini jedan dinamičan progresivni proces, u toku koga treba da dođe do smanjenja zategnutosti, do postepenog prevazilaženja blokovskih okvira, do povećanja međunarodnog povjerenja i do rješavanja razmimoilaženja pomoću miroljubivih sredstava. Bez takve ravnopravne saradnje svih naroda i država, velikih i malih, nema koegzistencije već ima dominacije, a dosadašnja međunarodna praksa je već više puta pokazala da tendencije dominacije nisu u skladu sa zahtjevima današnjeg razvoja i da moraju pretrpjeti neuspjeh... »¹⁴

I dalje:

»... Miroljubiva aktivna koegzistencija između raznih društvenih sistema često se različito tumači. Praksa i teorija koegzistencije na raznim područjima izgledaju različito.

Još uvijek je veoma rašireno gledište da su koegzistencija i hladni rat sastavni dio jednog trajnijeg stanja u međunarodnim odnosima, a naročito u odnosima među blokovima. Takva gledišta zatvaraju perspektivu sagledavanja pozitivnog izlaza iz stvorene situacije. Polazeći sa takvih pozicija, neki krugovi u svijetu smatraju da se može voditi politika sa pozicija sile i istupati za koegzistenciju. To su, međutim, dvije sasvim različite politike, koje jedna drugu isključuju. Pristalice takve politike smatraju, dalje, da je koegzistencija samo jedna od osnova za saradnju između država i naroda. Mi

¹³ Knjiga treća, strana 156 i 157.

¹⁴ Knjiga treća, strana 199 i 200.

smatramo, međutim, da je ona ne jedna već jedina osnova, u današnjim uslovima, na kojoj može da se odvija pozitivna saradnja i koja otvara perspektivu za postepeno rješavanje gorućih savremenih problema.

Neki smatraju da je koegzistencija manevar, da kao taktika u propagandi nije ni tako loša za izvjestan period, ali da je besmislica smatrati da se princip koegzistencije može prihvatiti kao nešto trajno u međunarodnim odnosima u opšte, a između socijalističkog i kapitalističkog sistema napose...«

»... U čemu bi trebala da bude suština miroljubive i aktivne koegzistencije? Nije samo oružani rat, kao sredstvo za međusobno obračunavanje, suprotan pojam miroljubivoj koegzistenciji; hladni rat, u svim svojim varijantama, takođe onemogućava konstruktivnu i miroljubivu saradnju. Razne dezinformacije, lažna i neprijateljska propaganda uopšte, diskriminacija u odnosima među državama, i slično, stalno truju međunarodnu atmosferu i stvaraju jaz između naroda. Svakako da je trka u naoružavanju i stalna prijetnja nasilnim, odnosno oružanim rješavanjem spornih pitanja najvažniji elemenat hladnog rata, ali ne smijemo izgubiti iz vida ni praksu koju sam naprijed pomenuo — razne načine psihološke pripreme koja se bazira na lažnim izmišljenim i uvredljivim elementima hladnoratovske propagande. Sve je to duboko suprotno onome što predstavlja suštinu miroljubive i aktivne koegzistencije. Uklanjanje tih negativnih elemenata hladnog rata iz prakse u međunarodnim odnosima stvorilo bi solidne uslove za konstruktivnu i svestranu saradnju među narodima, bez obzira na unutrašnja društvena uređenja...«¹⁵

Osim duboke analize korena i uzroka ratne opasnosti i analiza mera za njeno otklanjanje, ovaj deo Titovih radova ističe autora kao neumornog borca za odbranu svetskog mira. U desetinama govora na gotovo svim kontinentima sveta on, u misijama mira, neumorno govori protiv rata, a za mir, apelujući na vlade i narode svih zemalja sveta da spreče rat, da obezbede mir i miroljubivu koegzistenciju, život u slobodi i ravnopravnosti svih ljudi, bez obzira na njihov položaj, veru, ideološku pripadnost, nacionalnost i boju kože.

Pošto, međutim, od kraja drugog svetskog rata čovečanstvo neprekidno oscilira između mira i rata, drug Tito je morao da se posveti i problemima odbrane svoje zemlje koja je u izvesnim periodima posleratnog razvitka bila posebno izložena napadima sa više strana.

O koncepciji odbrane u savremenim uslovima on se izjašnjava u govoru koji je 1. oktobra 1958. godine održao svršenim pitomcima Vojne akademije, rekavši, pored ostalog, i ovo:

»... Ako bude došlo do atomskog rata, jedini spas u takvom ratu će biti da narod ne gubi vjeru u svoje sposobnosti već da bude jedinstven i monolitan, a da svaki vojnik bude sposoban da se sam snađe na svakom mjestu. Takav eventualni rat ne bi bio frontalni, već bi zahvatio čitavu zemlju, ali sama atomska bomba ne može uništiti ni jednu čitavu zemlju. Ako bi danas sutra došlo do atomskog rata, atomske bombe bi padale na velike gradove i industrijske centre, a naša odbrana bila bi naše šume, naša brda i prostranstva. Zato, ako danas sutra i to bude trebalo, a ja vjerujem da do toga neće doći, morate i vi biti sposobni da iskoristite sve mogućnosti odbrane koje nam i u takvom ratu pruža naša zemlja svojim geografskim položajem i svojom moralno-političkom snagom. Budite sposobni, ako dođe do takvih časova, da pokažete svoju vojnu sposobnost i da je zaista dobro primijenite.«¹⁶

¹⁵ Knjiga treća, strana 294, 295 i 296.

¹⁶ Knjiga treća, strana 183.

U ovom osvrtu navedeno je samo nekoliko problema iz Titovih »Vojnih djela« radi ilustracije koliko bogatstvo tema leži u ovim radovima koji imaju utoliko veću vrednost što dolaze od autora koji je ono što je rekao i napisao doživio i proverio u svom dugogodišnjem revolucionarnom radu, u periodu koji je krcat događaja i raznovrsnim društvenim kretanjima.

Veliki broj problema zaslužuje posebnu obradu. Na primer, problemi uzdizanja mladih kadrova (poznato je da je drug Tito na čelo brigada, divizija i korpusa postavljao dvadesetogodišnjake koji su uspešno i smelo rukovodili bojevima i bitkama), problemi političkog rada, problemi odnosa vojske prema narodu, problemi društvenopolitičkih organizacija u ratnim uslovima, odnos prema saveznicima i protivnicima itd. i tsl. »Vojna djela« druga Tita daju nam ne samo niz formulisanih principa i zakona ratnih zbivanja, već omogućuju da njihovom primenom i studijom pronalazimo rešenja i za savremene probleme narodne odbrane. A sve to je izneto jasnim i pristupačnim stilom koji inače odlikuje druga Tita.

Radovi druga Tita u ovim »Vojnim djelima« snažno ističu autora kao kompleksnu ličnost koja u prelomnom periodu naše istorije stoji na čelu revolucionarnog pokreta i u tom svojstvu se pojavljuje i kao vojskovođa, i kao državnik i kao političar potvrđujući svojim subjektom ogromnu širinu problema koje je rešavao. Zato redakcija nije ni mogla da preciznije odvoji i razgraniči samo vojnu stranu njegovog ukupnog dela, jer u prirodi svojoj njegovo je delo jedinstveno — to je delo »menjanja sveta« pri čemu su sadržaj i metodi i aktivnosti jedne takve ličnosti kompleksni — i vojni, i politički, i ekonomski i kulturni itd. — kao što je kretanje i menjanje sveta kompleksan, univerzalan i jedinstven proces.

